

ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจุกฐินในพระพุทธศาสนา Study and Analyze the Concept of Chula Kathina in Buddhism

พระสมุห์ณัฐฐปัทม บวรวัชรารกุล

Phrasamu Nattapaphat Bawornwatcharaworakul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College

Corresponding Author, Email: nattapaphat.kittiyano@outlook.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของจุกฐินในพระพุทธศาสนา และ 2. เพื่อศึกษาความเป็นมาของจุกฐินในประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า จุกฐิน มีความหมายที่ครอบคลุมถึงเครื่องมือ (สะดึง) พิธีกรรม ผ้า และสังฆกรรม ในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นปรากฏเฉพาะพระพุทธาณุญาตเรื่องจุกฐิน ส่วนจุกฐินนั้นไม่ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก แต่มีหลักฐานในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา จุกฐิน คือ จุกฐินเร่งด่วนที่จะต้องทำให้เสร็จภายใน 1 วัน มีเค้าเรื่องจากการที่พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุจำนวนมาก ได้ร่วมกันเย็บผ้าจีวรถวายแก่พระอนุรุทธะให้ทันเวลาในช่วงวันสิ้นสุดของเทศกาลจุกฐิน และสอดคล้องกับตำนานเชียงตุง ซึ่งกล่าวตรงกันว่า ผ้าจุกฐินนั้นจะต้องทำให้เสร็จภายใน 1 วัน ด้วยความที่ต้องจำกัดด้วยเวลา ต้องใช้คนจำนวนมากช่วยกันทำผ้าจุกฐิน และทำในวันสุดท้ายของเทศกาลทอดจุกฐิน ทำให้มีความเชื่อว่า การทอดจุกฐินมีอานิสงส์มากกว่าจุกฐินทั่วไป

คำสำคัญ : จุกฐิน, จุลจุกฐิน, พระพุทธศาสนา

Abstract

This research aims to 1. study the history of Kathin in Buddhism and 2. study the history of Chula Kathin in Thailand. This is a documentary research.

The research results found that Kathin has a meaning that covers tools (embroidery frame), rituals, cloth, and sangha activities. In Buddhist scriptures, only the Buddha's permission for Kathin is mentioned. As for Chula Kathin, there is no evidence in the Tripitaka, but there is evidence in the commentary. Chula Kathin

is an urgent Kathin that must be completed within 1 day. It is based on the story that the Buddha and many monks worked together to sew robes to offer to Phra Anuruddha in time for the last day of the Kathin festival. This is consistent with the Chiang Tung legend, which states that the Chula Kathin cloth must be completed within 1 day. Due to the time constraints, many people must help make the Kathin cloth, and it must be done on the last day of the Kathin festival. Therefore, it is believed that the Chula Kathin ceremony has more merit than the general Kathin ceremony.

Keywords: Kathin, Chula Kathin, Buddhism

บทนำ

จุกฐินคือ การทอดกฐินที่ต้องทำด้วยความรีบด่วน โดยต้องอาศัยความสามัคคีของผู้ศรัทธาจำนวนมากเพื่อผลิตผ้าไตรจีวรให้สำเร็จด้วยมือภายในวันเดียวกล่าวคือ ต้องเริ่มตั้งแต่เก็บฝ้าย ตัดเย็บ ย้อม และถวายให้พระสงฆ์กรานกฐินให้เสร็จภายในเวลาเช้าวันหนึ่งจนถึงย่ำรุ่งของอีกวันหนึ่ง ดังนั้นโบราณจึงนับถือกันว่าการทำงานจุกฐินมีอานิสงส์มาก เพราะต้องใช้ความอุตสาหพยายามมากกว่ากฐินแบบธรรมดาภายในระยะเวลาอันจำกัด ซึ่งจุกฐินในสังคมล้านนาเป็นเรื่องที่ยังไม่มีหลักฐานข้อมูลที่ชัดเจนเท่าที่ควรทราบเพียงแต่ว่า จุกฐินในสังคมล้านนามีเค้าโครงมาจากตำนานของเชียงตุงเรื่องราวคล้ายกันกับเรื่องการถวายจีวรแต่พระอนุรุทธเถระซึ่งกล่าวว่า มีพระเถระผู้เป็นอรหันต์ซึ่งในพรรษาหนึ่งท่านได้บำเพ็ญสมาบัติจนจะล่วงพ้นเวลาแห่งกฐิน คือ เหลือเวลาอีกเพียงหนึ่งวันที่จะหมด เทพธิดาผู้เคยเกิดเป็นภรรยาของท่านเกรงว่าพระเถระจะไม่มีโอกาสรับผ้ากฐิน จึงได้แปลงกายเป็นมนุษย์ เนมิตสวนฝ้ายขึ้นกลางป่า พร้อมทั้งป่าวประกาศให้มนุษย์ และเทวดามาช่วยกันถักทอเย็บย้อมผ้ากฐินจีวรนี้ขึ้นจนแล้วเสร็จพร้อมถวายในชั่วเวลา 1 วัน โดยต้องอาศัยความสามัคคีของผู้ศรัทธาจำนวนมากจึงจะสำเร็จเนื่องจากมีระยะเวลาที่จำกัดจึงพบว่า มีวัดเพียงบางส่วนเท่านั้นในเขตทางล้านนาของจังหวัดลำพูนที่ต้องการจะอนุรักษ์ประเพณีอันดงามเอาไว้ (พระกรวุฒิ ธรรมทสสี, 2558: 23) ยกตัวอย่างเช่น 1) วัดหนองเรือ ต.หนองหนาม อ.เมืองลำพูน จ.ลำพูน 2) วัดป่าบุก ต.แม่แรง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน 3) วัดหนองเจดีย์ ต.นครเจดีย์ อ.ป่าซาง จ.ลำพูน และ 4) วัดสันป่ายางหลวง ต.ในเมือง อ.เมืองลำพูน จ.ลำพูน ได้เป็นวัดในส่วนหนึ่งของทางภาคเหนือจังหวัดลำพูนที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีการทอดถวายจุกฐินอยู่เป็นประจำทุกๆ ปี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของกฐินในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาความเป็นมาของจุลกฐินในประเทศไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยอาศัยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตามลำดับขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การรวบรวมเอกสารข้อมูล โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารข้อมูลต่างๆ ทั้งที่เป็นชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ส่วนเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี อนุฎีกา หนังสือวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าในความหมายขอบเขตเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับกฐินในพระพุทธศาสนา
2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาทางเอกสาร โดยการจัดทำเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้อย่างชัดเจน
3. การสังเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์แล้วนำไปสู่กระบวนการสังเคราะห์ และเรียบเรียง โดยมุ่งค้นหาคำตอบที่ได้ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์พร้อมทั้งนำเสนอข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของการศึกษาวิจัย
4. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม นำเสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย ตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อเป็นหลักฐานอ้างอิงในการศึกษาวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของกฐินในพระพุทธศาสนา

1.1 ความหมายของกฐิน

กรมศาสนาได้อธิบายไว้ในหนังสือเพื่อให้ความรู้เรื่องกฐิน โดยมีคำอธิบายว่า กฐินมีความหมายเกี่ยวข้องกับ 4 ประการ คือ

1) กฐินที่เป็นชื่อของกรอบไม้ คือ กรอบไม้แม่แบบสำหรับทำจีวร ซึ่งอาจเรียกว่าสะดึงก็ได้ เพราะการทำจีวรให้มีรูปลักษณะตามที่กำหนดกระทำได้โดยยากจึงต้องทำกรอบไม้สำเร็จรูปไว้เพื่อเป็นอุปกรณ์สำคัญในการทำเป็นผ้าห่ม หรือผ้าห่มซ้อน การทำผ้าโดยอาศัยแม่แบบเช่นนี้คือ ทาบผ้าลงไปกับแม่แบบแล้วตัดเย็บย้อมทำให้เสร็จในวันนั้นด้วยความสามัคคีของสงฆ์ แม่แบบ หรือกฐินนั้นก็เรียกเก็บไว้ใช้ในการทำผ้าเช่นนี้อีกในปีต่อไป การรื้อแม่แบบนี้เรียกว่า เตาะ คำว่า กฐินเตาะ หรือเตาะกฐิน จึงหมายถึง การรื้อแม่แบบเพื่อเก็บไว้

ใช้ในการโอกาสหน้า (สมทรง ปุณฺณฤทธิ, 2525: 41-44)

2) กฐินที่เป็นชื่อของผ้า หมายถึง ผ้าที่ถวายให้เป็นกฐินภายในกำหนดกาล 1 เดือนนับตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2528: 246-248)

3) กฐินที่เป็นชื่อของบุญกิริยา คือ การถวายผ้ากฐินเป็นทานแก่พระสงฆ์ผู้จำพรรษาอยู่ในวัดใดวัดหนึ่งครบ 3 เดือน เพื่อสงเคราะห์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบให้มีผ้านุ่ง หรือ ผ้าห่มใหม่จะได้ใช้ผลัดเปลี่ยนของเก่าที่จะขาดหรือชำรุด

4) กฐินที่เป็นชื่อของสังฆกรรม คือ กิจกรรมของสงฆ์ที่จะต้องมีการสวดประกาศขอรับความเห็นชอบจากที่ประชุมสงฆ์ในการมอบผ้ากฐินให้แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง (พระมหาบุญชิต ญาณสวโร, 2532: 33-38)

1.2) ปฐมเหตุของการเกิดประเพณีทอดกฐิน

ในต้นพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้ายังไม่มีบัญญัติให้พระภิกษุเข้าจำพรรษา ภิกษุจึงจาริกไปทั้ง 3 ฤดู ทำให้ชาวบ้านได้พากันตำหนิ ตีเตียน มีการเปรียบเทียบกับพวกอัญเดียรถีย์ว่า พวกอัญเดียรถีย์เหล่านี้ ผู้สอนธรรมไม่ดียังพักอยู่ประจำที่ตลอดฤดูฝน อีกทั้งฝูงนกเหล่านี้เล่าก็ยังทำรังรังบนยอดไม้พักอยู่ประจำที่ในฤดูฝน ส่วนพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้ เทียวจาริกไปทั้งฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน ย่ำพิชผักอันเขียวสด เปียดเบียนสิ่งมีชีวิตซึ่งมีอินทรีย์เดียว เหยียบสัตว์เล็กๆ จำนวนมากให้ถึงความอวตวายไป ภิกษุได้ยินความดังนั้น จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายเข้าจำพรรษาภิกษุเข้าจำพรรษาในฤดูฝน” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 184: 292) การให้ภิกษุเข้าจำพรรษาดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการเข้าพรรษาของพระภิกษุในพระพุทธศาสนานั้นได้กำหนดให้พระภิกษุต้องเข้าจำพรรษาในช่วงฤดูฝนและให้หยุดการจาริกไปสถานที่ต่างๆ เพื่อเป็นการป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดจากการเดินเหยียบย่ำธัญพืชในไร่นาของชาวบ้านที่ทำนากันในฤดูฝน รวมทั้งเหยียบแมลงต่างๆ ให้ตายโดยไม่รู้ตัว การจำพรรษา คือ อยู่ประจำ หรือประจำที่ในที่ที่เหมาะสมตลอดสามเดือนในฤดูฝน คือ ตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 นี้เรียกปริมพรรษา แปลว่า พรรษาต้น หรือตั้งแต่แรม 1 ค่ำเดือน 9 ถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 อย่างนี้เรียก ปัจฉิมพรรษา แปลว่า พรรษาหลัง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2558: 61) นับตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 9 ถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1๒ รวมระยะเวลาพรรษาต้นกับพรรษาหลัง คือ 4 เดือนของฤดูฝน ซึ่งในช่วง 1 เดือนของปัจฉิมพรรษา นับตั้งแต่วัน แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1๒ เป็นช่วงหลังวันออกพรรษา พระภิกษุต้องเตรียมความพร้อมเพื่อการออกจาริกไปในสถานที่ต่างๆ และที่สำคัญต้องมี

จีวรนุ่งห่มที่เกื้อกูลต่อการประพาศพิภพจรจร ด้วยการแสวงหาผ้ามาทำเป็นจีวรไว้ผลัดเปลี่ยนแทนผืนเก่าให้เสร็จภายใน 30 วัน ตามพระวินัยบัญญัติ ซึ่งนับว่าเป็นความลำบากในเรื่องจีวรนุ่งห่มของพระภิกษุที่ต้องนุ่งห่มจีวรเพียงชุดเดียวตลอดไตรมาสครบ 3 เดือนแล้วในพรรษาต้น จึงเป็นที่มาของผ้ากฐินซึ่งเป็นพุทธานุญาตตั้งมีปรากฏในกฐินชั้นธกะ ความสรุปว่า

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวันอารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐีเขตกรุงสาวัตถี ภิกษุชาวเมืองปาฐะยะ จำนวน 30 รูป เดินทางมาเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อใกล้วันเข้าพรรษาไม่สามารถจะเดินทางไปให้ทันวันเข้าพรรษาในกรุงสาวัตถีได้ จึงเข้าพรรษาในเมืองสาเกต ครั้นออกพรรษาแล้ว ภิกษุเหล่านั้นจึงเดินทางเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่กรุงสาวัตถี ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า เมื่อปวารณาแล้ว ฝนยังตกชุกอยู่ พื้นแผ่นดินเต็มไปด้วยน้ำ เป็นหล่มเลน มีจีวรชุ่มชื้นด้วยน้ำ เหน็ดเหนื่อย เดินทางไกล พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งกับภิกษุเหล่านั้นว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาแล้วกรานกฐิน” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 5 ข้อ 306: 145-146) โดยในวินัยมุขได้อธิบายความหมายของการกรานกฐิน คือ เมื่อมีผ้าเกิดขึ้นแก่สงฆ์ในกาลเช่นนั้น พอจะทำเป็นไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่งได้ สงฆ์พร้อมใจกันยกให้แก่ภิกษุรูปหนึ่งเพื่อประโยชน์แก่การกราน ภิกษุผู้ได้รับผ้านั้นเอาไปทำเป็นจีวรแล้วเสร็จภายในวันนั้น แล้วมาบอกภิกษุผู้ยกผ้านั้นให้เพื่ออนุโมทนาภิกษุเหล่านั้นอนุโมทนา โดยผ้าที่ใช้ทำเป็นผ้ากฐินมีอยู่ 5 ชนิด คือ 1. ผ้าใหม่ 2. ผ้าเทียมใหม่ 3. ผ้าเก่า 4. ผ้าบังสุกุล 5. ผ้าตกตามร้าน ผ้าทั้ง 5 ชนิดนี้ ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นคฤหัสถ์ก็ตามเพื่อนสัทธรรมิกด้วยกันก็ตาม ถวายแก่สงฆ์แล้ว เป็นของใช้ได้ ผ้าที่ไม่ควรใช้เป็นผ้ากฐิน คือ 1. ผ้าที่ตนไม่ได้เป็นกรรมสิทธิ์ 2. ผ้าที่ได้มาโดยอาการอันมิชอบ 3. ผ้าที่เป็นนิสสัคคีย์ และ 4. ผ้าที่เก็บไว้ค้างคืน (คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เสียงเชียง, 2536: 43)

1.3) ประเพณีการทอดกฐินในประเทศไทย

การทอดกฐินในประเทศไทยปรากฏหลักฐานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ดังปรากฏในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ที่สะท้อนให้เห็นถึงคนเมืองสุโขทัยให้ความสนใจกับการทำบุญในพระพุทธศาสนา ไว้ดังนี้

คนในเมืองสุโขทัย มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน...เมื่อออกพรรษากาลกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อกราลกฐินมีพนมเบี้ย มีพนมหมาก มีพนมดอกไม้ มีหมอนนั่ง หมอนนอน บริพานกฐิน โอยทานแลปี แล่ญิบ ล้านไปสวดญัตติกฐินถึงอรัญญิกพูน (หลวงวิจิตรวาทการ, 2479: 26-29)

จากศิลาจารึกดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า กฐินในสมัยสุโขทัยทำกันเป็นงานประเพณีที่สำคัญประจำปี ได้ทั้งบุญ ความสนุกสนาน ความสามัคคีในหมู่ประชาชน ทำให้มองเห็นความสำคัญในงานบุญกฐิน และความศรัทธา ความมั่นคงในพระพุทธศาสนาของชาวเมือง มี

ความปิติ รำเริงด้วยบุญปรากฏแห่งสามัคคีธรรมอย่างชัดเจน และยังแสดงให้เห็นว่า ชาวสุโขทัย ทำการถวายกฐินเป็นเวลา 1 เดือน ในการถวายกฐินนั้น นอกจากผ้ากฐินแล้ว ยังถวายพุ่มต้นเงิน พุ่มหมากพลู พุ่มดอกไม้ มีหมอนชนิดต่างๆ เป็นต้นเป็นของบริวารกฐินอีกด้วย เมื่อพระสงฆ์รับการถวายเสร็จแล้วก็พากันไปทำสังฆกรรม คือ สวดกฐินกัน ณ อีกสถานที่หนึ่งอีกต่างหากได้แก่ เขตวิสุทคามสีมาตามพุทธบัญญัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในสมัยอยุธยาและธนบุรีนั้นเรื่องกฐินได้เจียบไป เพราะอยู่ในช่วงที่มีศึกสงคราม แต่ไม่ใช้หมดสิ้นไป จึงอาจกล่าวได้ว่า คนสมัยสุโขทัย อยุธยา และธนบุรี มีการอนุรักษ์ประเพณี ในพระพุทธศาสนาสืบทอดมาแต่โบราณ การทอดกฐินก็เพื่อประโยชน์ต่อพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่จะได้ผ้ากฐินมา ทำเป็นจีวรไว้นุ่งห่ม ซึ่งทำได้เพียงปีละครั้งหลังวันออกพรรษาไม่เกิน 1 เดือน จนถึงยุครัตนโกสินทร์กฐินกลับมาเป็นพิธีสำคัญขึ้นอีกครั้ง ซึ่งพระมหากษัตริย์ได้ทรงทอดกฐินในวัดที่สำคัญ (หลวงวิจิตรวาทการ, 2523: 280-283)

1.4) แนวคิดที่เกี่ยวกับกฐิน

พระยาอนุมานราชชน ได้เขียนไว้ในหนังสือ จุลกฐินทางด้านวัฒนธรรม และ ประเพณีต่างๆ ของไทย และได้กล่าวอธิบายไว้ว่า บรรพบุรุษล้านนาไทยได้สั่งสมสืบทอดความคิด ความเชื่อ และความรู้หลากหลายมาเป็นวิธีการดำเนินชีวิตจนเป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนาไทย เช่น ภาษา ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งกาย และอาหาร สิ่งเหล่านี้คือ มรดกทางวัฒนธรรม ส่วนการรู้จักใช้สิ่งของที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาดัดแปลงเป็นเครื่องมือใช้ในการประกอบอาชีพ หรือการทำกิจกรรมใดได้อย่างเหมาะสมนั้นเป็นภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นจากหน้าบ้านที่ประวัติศาสตร์ในอดีตล้านนาเป็นอาณาจักรหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งทางภาคเหนือตอนบนก่อนที่จะมาหลอมรวมกับกรุงรัตนโกสินทร์เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน (พระยาอนุมานราชชน, 2531: 14)

พระสุพจนมุนี ได้เขียนไว้ในหนังสือ กฐินกถา และได้กล่าวอธิบายไว้ว่า ผ้าพิเศษที่พระพุทเจ้าทรงอนุญาตแก่ภิกษุสงฆ์เฉพาะกฐินกาล ตามศัพท์แปลว่าไม่สะดึง คือ กรอบไม้สำหรับซึ่งผ้าที่จะเย็บเป็นจีวร คำว่า กฐิน นี้ใช้ประกอบกับคำอื่นอันเนื่องด้วยพิธีกฐินผ้าที่ถวายแก่ ภิกษุสงฆ์ในพิธีนี้เรียกว่า ผ้ากฐิน ในฤดูกาลเรียกว่า กฐินกาล คือระยะเวลาตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงกลางเดือน 12 ระยะเวลานี้เรียกเป็นสามัญว่า เทศกาลกฐิน ฤดุกฐิน หรือหน้ากฐิน ก็มีก่อนจะ ถึงกฐินกาล ผู้ประสงค์จะถวายผ้ากฐินแก่ภิกษุสงฆ์วัดใดจะต้องไปแจ้งความจำนงว่าจะนำผ้ากฐินไป ทอดที่วัดนั้นเป็นการล่วงหน้าการแสดงความจำนงล่วงหน้านี้ เรียกว่า จองกฐิน การทำพิธีถวายผ้ากฐินเรียกว่า ทอดกฐิน พระภิกษุผู้ใดได้รับมอบผ้ากฐินจากสงฆ์โดยวิธีที่กำหนดไว้ในพระวินัยเรียกว่าผู้กรานกฐิน ผู้ครองกฐิน หรือ องค์ครองกฐิน เฉพาะผ้ากฐิน บางทีก็

เรียกว่าองค์กฐิน พร้อมกับของอื่น อันเป็นบริวารสำหรับถวายภิกษุสงฆ์เรียกว่าเครื่องกฐิน หรือ บริวารกฐิน เมื่อนำ ผ้ากฐินไปทอดโดย มีขบวนแห่ เรียกว่า แห่กฐิน ถ้ามีพิธีฉลอง เรียกว่าฉลอง กฐิน การที่ภิกษุสงฆ์ผู้ร่วมอยู่ในพิธี อนุโมทนาต่อองค์ครองกฐินตามพระวินัยหรือการที่บุคคล แสดงความยินดีในการที่เขาทอดกฐิน เรียกว่า อนุโมทนากฐิน ภิกษุสงฆ์ได้อนุโมทนากฐินแล้ว นั้น ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้กรานกฐิน ด้วยผลของการทอดกฐิน เรียกว่า อาานิสงส์กฐินในทางวินัย สิทธิพิเศษ 5 ประการ มีแก่ภิกษุผู้ได้กราน กฐินแล้ว ก็เรียกว่าอาานิสงส์กฐิน (พระสุพรรณมณี (ผิน ธรรมประทีป), 2538: 78)

หลวงวิจิตรวาทการ ได้เขียนไว้ในหนังสือ ตำนานกฐิน ไทย และได้กล่าวอธิบาย ไว้ว่า กฐิน แปลตามศัพท์ว่า กรอบไม้สำหรับซึ่งผ้าเย็บจีวรของพระภิกษุ กรอบไม้ชนิดนี้ไทย เราเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สะติง การเย็บจีวรต้องตัดผ้าออกเป็นชิ้นๆ แล้วเอามาเย็บประสานกัน เข้าให้มีรูปเหมือนเนื้อที่ในนำปลุกข้าว ในการเย็บประสานเช่นนั้น ในครั้งกระโน้นเมื่อช่างเย็บ ยังไม่ชำนาญพอ และไม่มีเครื่องจักรจะใช้ได้อย่างเวลานี้ ก็ต้องซึ่งผ้าลงบนกรอบไม้ก่อนแล้วจึง เย็บ กรอบไม้หรือสะติงนี้ คำบาลีเรียกว่า กฐิน การที่ผู้มีศรัทธาเอาผ้าไปถวายพระภิกษุในภาย หลังวันออกพรรษา ซึ่งเรียกกันว่า ทอดกฐิน นั้น ตามหลักการ พระภิกษุจะต้องเอาผ้านั้นมาตัด เย็บย้อมให้เสร็จภายในวันเดียวกัน การที่ต้องเย็บย้อมจีวรผืนใหญ่ให้เสร็จในวันเดียวนั้น เป็น งานหนักมาก และในครั้งกระโน้นเป็นการจำเป็นที่สุด ที่ต้องใช้ไม้สะติงซึ่งผ้าในเวลาเย็บ ฉะนั้น พิธีการถวายผ้าอย่างนี้จึงเรียกว่า กฐิน (หลวงวิจิตรวาทการ, 2479: 31)

1.5 ประเภทของกฐิน

การทอดกฐินมีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1) กฐินหลวง ได้แก่ กฐินที่กำหนดเป็นพระราชพิธี กฐินต้น และ กฐิน พระราชทาน (จิตร สมบัติบริบูรณ์, 2548: 27)

2) กฐินราษฎร์ เป็นกฐินที่ราษฎรหรือประชาชน ผู้มีศรัทธานำผ้ากฐินของตน ไปทอด ณ วัดต่างๆ ได้แก่ 1. มหากฐิน 2. จุกกฐิน 3. กฐินสามัคคี และ 4. กฐินตกค้าง

2. จุกกฐินในพระพุทธศาสนา

2.1 ความหมายของจุกกฐิน

จุกกฐิน อ่านว่า จุนละกะถิน หมายถึง กฐินรีบด่วน กฐินที่ใช้เวลาเตรียมน้อย จุกกฐิน เป็นคำเรียกพิธีทอดกฐินที่ต้องเร่งรีบ ทำให้เสร็จภายในวันเดียว เริ่มตั้งแต่ปั่นฝ้าย ทอ เป็นผืนผ้า เย็บ ย้อม ตากแห้งแล้วนำไปทอดเป็นผ้ากฐิน พระสงฆ์รับแล้วก็รับกรานกฐินใน วันนั้นด้วย จะเป็นจุกกฐินได้จะต้องใช้ผู้คนมาก และมีความชำนาญเป็นพิเศษขณะเวลาได้ถูก จึงจะเสร็จทันเวลา ตั้งแต่ นำ ฝ้ายมาปั่นเป็นด้ายเอาด้ายมาทอเป็นผ้าเอาผ้านั้นมาซักมาเย็บ

มาย่อมเป็นจิวรต้องทำให้เสร็จในวันเดียว และถวายให้เสร็จภายใน 24 ชั่วโมง เรียก จุลกฐิน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2536: 28)

คำว่า จุล ยังมีความหมายแห่งเวลาจำกัด หรือเวลาน้อย หรือเล่นไปให้ทันเวลานั้นเอง จุลกฐินจึงเป็นผ้าที่สำเร็จขึ้นด้วยสิ่งเล็กๆ เป็นกฐินที่ใช้เวลาจำกัดด้วยต้องอาศัยความสามัคคีของผู้ศรัทธาจำนวนมาก เพื่อผลิตผ้าไตรจิวรให้สำเร็จด้วยมือภายในวันเดียว ดังนั้นโบราณจึงนับถือกันว่าการทำจุลกฐินมีอานิสงส์มาก เพราะต้องใช้ความอุตสาหะพยายามมากกว่ากฐินแบบธรรมดา มหากฐิน ภายในระยะเวลาอันจำกัด กล่าวคือ ต้องเริ่มตั้งแต่เก็บฝ้ายตัดเย็บ ย้อม และถวายให้พระสงฆ์กรานกฐินให้เสร็จภายในเวลาเช้าวันหนึ่งจนถึงย่ำรุ่งของอีกวันหนึ่ง (มณี พยอมยงค์, 2547: 220)

จุลกฐินนั้นจัดเป็นกฐินประเภทหนึ่งที่มีลักษณะการพิเศษจากกฐินทั่วไปคือ การทอผ้ากฐิน ซึ่งจะต้องทำให้เสร็จภายในวันเดียว และนิยมทอดถวายในวันสุดท้ายของเทศกาลทอดกฐิน จึงเชื่อว่า ผู้ที่ได้ทอดจุลกฐินจะได้รับอานิสงส์มากกว่าปกติ การทอดจุลกฐินมีคุณค่าทั้งทางด้าน การต่อยอดวิถีชีวิตให้มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา เป็นการรักษาภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ให้สูญหาย และก่อให้เกิดการเรียนรู้ในสังคมในทางสาธารณะชนนั้นก่อให้เกิดความสามัคคี และเป็นการฝึกฝนหลักธรรมหลายประการ เช่น การให้ทาน ความอดทน เป็นต้น แต่เนื่องจากการทอดจุลกฐินเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากและต้องอาศัยผู้มีความชำนาญในการทอผ้าทำให้ประเพณีนี้เริ่มสูญหายไปจากสังคมไทย (พระมหาอินทร์วงศ์ อิศรภานี, 2565: 617-618)

2.2 ความเป็นมาของจุลกฐิน

จุลกฐินไม่ปรากฏในพระไตรปิฎกแต่มีเค้าโครงเรื่องการทำผ้าจิวรถวายพระอนุรุทธเถระที่ปรากฏในธรรมบท อรรถกถา แห่งขุททกนิกาย ว่า เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภพระอนุรุทธเถระว่า ครั้งหนึ่งพระเถระมีจิวรเก่าแล้ว จึงเดินแสวงหาจิวรในกองหยากเยื่อ นางเทพธิดาชื่อชาลีนี้ ซึ่งเป็นภริยาเก่าของพระเถระในอดีตชาติเห็นพระเถระเที่ยวหาผ้า จึงนำผ้าทิพย์ 3 ผืน ยาว 13 ศอก กว้าง 4 ศอก มาวางผ้าไว้บนกองหยากเยื่อ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 93: 53) เมื่อพระอนุรุทธเถระเห็นผ้าเหล่านั้นจึงคิดว่า ผ้านี้เป็นผ้าบังสุกุลอย่างอกุศล และเดินหนีไป เมื่อถึงวันทำจิวรของพระเถระซึ่งเป็นวสันตสุดท้ายของกฐินกาล พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุ 500 รูป และพระเถระผู้ใหญ่ 80 รูป จึงร่วมกันตัดเย็บจิวรเพื่อถวายแก่พระอนุรุทธเถระ มีพระมหากัสสปเถระนั่งตอนต้น เพื่อเย็บจิวรพระสารีบุตรเถระนั่งในท่ามกลาง พระอานนทเถระนั่งในที่สุด ภิกษุสงฆ์กรอด้วย พระศาสดาทรงร้อยด้ายนั้นในรูเข็ม พระมหาโมคคัลลานเถระเป็นผู้เตรียมวัสดุต่างๆ ภิกษุทั้งหมดร่วมกันทำให้เสร็จภายใน

วันเดียว จากการที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นประธานในการทำผ้าจีวรถวายพระเถระนั้นเป็นการทำที่รีบด่วนต้องอาศัยคนจำนวนมาก จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดประเพณีการทอดผ้าจุลกฐิน (อานนท อภากริมย์, 2525: 152)

2.3 อานิสงส์ของจุลกฐิน

อานิสงส์ของกฐินสามารถแบ่งออกได้ 2 ประการดังนี้ คือ

1) ฝ่ายผู้รับ (พระสงฆ์) ได้รับอานิสงส์ คือ (1) ไม่ต้องรีบร้อนเดินทางจาริกไปในที่อื่นตามปกติ (2) ได้รับความสามัคคี (3) ได้รับความสะดวกในการแสวงหาจีวร (4) ได้รับความสะดวกในการใช้จีวร (กรมการศาสนา, 2551: 415) ส่วนในในสิกขาบทที่ 6 แห่งจลวรรคปาจิตตีย์ได้กล่าวเรื่องอานิสงส์ของกฐินแก่ผู้ที่ได้รับมืออยู่อีก 5 ประการ คือ (1) รับนิมนต์ฉันไว้แล้วไปไหนไม่ต้องบอกลาภิกษุในวัด (2) ไปไหนไม่ต้องนำไตรจีวรไปครบสำหรับ (3) เก็บผ้าที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษไว้ได้ตามปรารถนา (4) จีวรอันเกิดในที่นั้นเป็นสิทธิของภิกษุเหล่านั้น และ (5) ขยายเขตแห่งการทำจีวรหรือการเก็บจีวรไว้ได้จนถึงสิ้นฤดูหนาว (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 2 ข้อ 298: 437)

2) ฝ่ายผู้ถวายทาน ได้รับอานิสงส์ คือ (1) ชื่อว่าได้ถวายทานภายในกาลเวลา กำหนดที่เรียกว่ากาลทาน (2) ชื่อว่าได้สงเคราะห์พระสงฆ์ผู้จำพรรษาให้ได้ผลัดเปลี่ยนผ้าถุงห่มใหม่ (3) ชื่อว่าได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ส่งเสริมผู้ประพฤติปฏิบัติชอบให้เป็นหลัก (4) จิตใจของผู้ทอดกฐินทั้ง 3 กาล คือก่อนทอด กำลังทอดและทอดแล้วที่เลื่อมใสศรัทธาและปรารถนาดีนั้นจัดเป็นกุศลจิต คนที่จัดเป็นกุศलय่อมได้รับความสุขความเจริญ (5) การทอดกฐินทำให้เกิดสามัคคีธรรม คือ การร่วมมือกันทำคุณงามความดีและถ้าการถวาย กฐินนั้นมีส่วนได้บุญปฏิบัติสังฆกรรมวัดวาอารามด้วย ก็เป็นการร่วมสามัคคี เพื่อรักษาศาสนวัตถุ ศาสนสถานให้ยั่งยืนสถาพรสืบไป

จึงกล่าวได้ว่า พัฒนาการประเพณีจุลกฐินในสมัยพุทธกาลนั้นได้มีการยึดถือ และให้ความสำคัญเพียงแต่การถวายผ้ากฐินเท่านั้น ซึ่งการทำผ้ากฐินจีวรนั้นก็เพื่อถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ผู้ที่ได้รับการเดือดร้อน และขาดแคลนผ้าจีวรที่มีความอันเก่ามาก หรือชำรุดขาดไปแล้ว จึงจะมอบถวายผ้ากฐินให้แก่พระสงฆ์รูปนั้นๆ ดังเช่น พระอนุรุทธเถระนั่นเอง ส่วนรูปแบบขั้นตอนการจัดทำก็ไม่มีคามยุ่งยากอะไรมากมายเนื่องจากว่า เป็นกิจของแต่พระสงฆ์ภายในวัดที่จะต้องช่วยกันทำให้เสร็จเป็นจีวรภายในวันเดียว ไม่มีพิธีการใดๆ ในการถวายผ้า เมื่อพระสงฆ์รับผ้ากฐินแล้ว ต้องนำไปเข้าพิธีสวดอุทิศกุศลกรรมวาจา และการกรานกฐินต่อไปตามพระวินัย โดยมีชาวบ้านบริเวณพื้นที่ใกล้วัดอำนวยความสะดวกในเรื่องข้าวปลาอาหาร และน้ำดื่มตามฐานะความสมควรที่ชาวบ้านจะหามาได้ ฉะนั้นการทอดจุลกฐินในสมัยพุทธกาลมีจุด

ประสงค์เพียงเพื่อการถวายผ้าบังสุกุลให้กับพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น ไม่ได้หมายรวมถึง การถวายสิ่งอื่น จึงทำให้ภิกษุในสมัยพุทธกาลไม่มีการจัดทำธงกฐิน หรือมีข้อวินัยในพระไตรปิฎกกล่าวถึง ธงกฐิน แต่อย่างใด ดังเช่น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวว่า แท้จริงแล้วความสำคัญของการทอดกฐินอยู่ที่ผ้าจีวรเพียง ผืนใดผืนหนึ่งเท่านั้น แต่ยังมีหลายคนที่ไม่รู้เลยว่า ตัวกฐินคืออะไร ไปมองที่บริวารกฐินเป็นตัวกฐิน ตลอดจนทอดกฐินเพื่อสร้างโนน สร้างนี้เพื่อเอาเงินเอาทองตลอดจนกระทั่งว่าจะได้มีโอกาสไปเที่ยว กลายเป็นกฐินเที่ยว กฐินทัศนาจร จึงสะท้อนให้เห็นถึงวัตถุประสงค์หลักของการทอดกฐินได้ถูกลดความสำคัญไปมุ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ของบริวารกฐินเป็นหลัก เพื่อขยายประโยชน์จากบริวารกฐิน โดยพระสงฆ์บางวัดอาจขอกฐินจากเจ้าภาพเอง ส่วนเจ้าภาพกำหนดกิจกรรมกฐินเอง แตกต่างกันไปตามค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น อาจจัดให้มีกิจกรรมรื่นเริงสนุกสนาน มีแห่รำวง มีมหรสพ มีการดื่มสุรา ทำให้งานบุญกฐินเกิดการทะเลาะวิวาท ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของประเพณีการทอดกฐิน เป็นข้อควรพัฒนาไม่ให้เกิดเป็นประเพณีที่รักษา รูปแบบมากกว่าการรักษาหลักการที่แท้จริงของบุญกฐิน การขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักการของกฐินที่แท้จริงย่อมส่งผลให้ทั้งฝ่ายผู้ทอด และฝ่ายผู้รับอาจไม่ได้รับอานิสงส์ของบุญกฐินที่แท้จริง

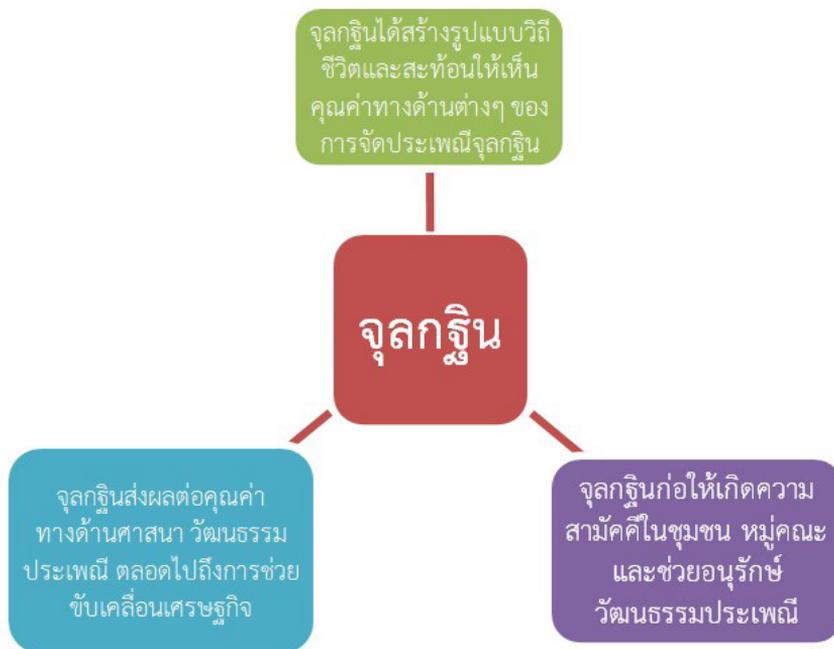
อภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดการทอดจุลกฐินในพระพุทธศาสนา สามารถนำข้อมูลมาอภิปรายผลได้ ดังนี้ จุลกฐินคือกฐินเร่งด่วนที่พระพุทธรูปเจ้าทรงเห็นด้วยพระพุทธรูปว่า พระอนุรุทธะมีจีวรอันเก่าและขาด พระองค์จึงสั่งให้พระสงฆ์พร้อมคฤหัสถ์ทั้งหลายต่างออกช่วยหาผ้าบังสุกุลตามที่ต่างๆ เพื่อนำมาเย็บทำจีวรให้ทันเวลาในช่วงวันสิ้นสุดของเทศกาลกฐินในสมัยนั้น และสอดคล้องกับตำนานเชียงตุง คือ มีพระเถระผู้เป็นอรหันต์ได้บำเพ็ญสมาบัติเกือบจะล่วงพ้นเวลากำหนดแห่งวันถวายทานผ้ากฐิน และเทพธิดาเกรงว่า พระเถระจะไม่มีโอกาสรับกฐิน จึงได้แปลงกายเป็นมนุษย์ และเนรมิตสวนฝ้ายกลางป่า พร้อมประกาศให้มนุษย์ และเทวดาทั้งหลายมาช่วยกันเย็บผ้ากฐินจนสำเร็จทันเวลา ซึ่งหลักฐานทั้ง 2 เรื่องจึงอาจเป็นเค้าโครงตัวอย่างของการถวายทานผ้าจีวรในรูปแบบจุลกฐินขึ้นมาจนถึงทุกวันนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดพิศิษฐ์ เมตตจิตโต (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินของชาวพุทธล้านนา กรณีศึกษาวัดอนาลโยทิพยาราม จังหวัดพะเยา ผลการศึกษารายงานพบว่า ในพระไตรปิฎกไม่มีการกล่าวถึงจุลกฐินโดยตรง เรื่องราวเกี่ยวกับจุลกฐินปรากฏในอรรถกถาธรรมบท แห่งขุททกนิกาย ชั้นตอนพิธีทางพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างจากกฐินโดยทั่วไป จุดเด่นสำคัญคือ การประยุกต์การจัดงานจุลกฐินให้เข้ากับวัฒนธรรมล้านนา และเพิ่มพิธีการล่วงหน้า

๒ พิธีดังกล่าวเพื่อสร้างความสามัคคีให้กับเจ้าภาพ และชาวบ้านในชุมชนอย่างต่อเนื่องก่อนจัดให้มีพิธีถวายผ้าจุลกฐินในขั้นตอนสุดท้ายซึ่งจัดเป็นงานประเพณีอย่างยิ่งใหญ่

องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษา ศักยวิเคราะหฺ์แนวคิดเรื่องจุลกฐินในพระพุทศาสนาจึงสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ตามแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

กล่าวคือ ประเพณีจุลกฐินเป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนและท้องถิ่นซึ่งได้พัฒนาสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยแสดงออกในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ยึดโยงตามระบบคุณค่า ความเชื่อทางศาสนา และทางสังคมที่สืบทอดประสบการณ์ของคนในรุ่นต่อไป จุลกฐินจึงเปรียบเหมือนการสั่งสมบุญครั้งยิ่งใหญ่ในชีวิต ก่อให้เกิดความวิริยะอุตสาหะความพยายามในการสั่งสมบุญ การจัดทำผ้าจุลกฐินเป็นจุดกำเนิดแหล่งเรียนรู้อีกทางหนึ่งที่น่าสนใจ ซึ่งความเป็นวิถีชีวิตของชาวล้านนา ซึ่งรวมถึงวัฒนธรรม เช่น เอกลักษณะในการทอผ้าที่ยังทรงคุณค่าในด้านเศรษฐกิจ โดยฝ่ายที่ปลูกไว้ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถปลูกฝ้ายเก็บฝ้ายเองได้ตามทันเขตกฐินทาน นำฝ้ายมาผ่าน

กระบวนการ เก็บ กรอ ทอ กะ ตัด เย็บ ย้อม และจำกัดระยะเวลา การจัดทำผ้าจุกฐินก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน หวงแหน และอนุรักษ์รักษาไว้ซึ่งความเป็นวัฒนธรรมประเพณีของบรรพบุรุษให้ดำรงอยู่ และได้มีการสืบทอดต่อไป

สรุป

จุกฐิน คือ กฐินริบถ้วน ใช้เวลาเตรียมน้อย เป็นคำเรียกพิธีทอดกฐินที่ต้องเร่งรีบทำให้เสร็จภายในวันเดียว ซึ่งได้มีเค้าโครงมาจากเรื่อง การทำผ้าจีวรถวายพระอรหันตเถระที่ปรากฏในธรรมบท อรรถกถา แห่งขุททกนิกาย และยังไปสอดคล้องกับตำนานเชียงตุง ตำนานทั้ง ๒ นี้จึงอาจจะเป็นเค้าโครงต้นเรื่องของการถวายทานผ้าจีวรในรูปแบบจุกฐินขึ้น และได้มีการสืบทอดพร้อมกับแพร่หลายทางวัฒนธรรมประเพณีกับกลุ่มชาวไทลื้อ-ไทเขิน ที่ได้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ซึ่งประเพณีทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อคล้ายคลึงกับชาวไทยในล้านนา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จุกฐินถือเป็นอริยประเพณีที่งดงามในพระพุทธศาสนา นอกจากจะเป็นการสืบทอดประเพณีทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังช่วยส่งเสริมความสามัคคีและภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ในปัจจุบันพบว่า การทอดจุกฐินพบเห็นได้น้อยมาก เนื่องจากปัจจัยหลายอย่างส่งผลให้หาผู้ที่จะทำจุกฐินได้ยาก อาจจะทำให้การทอดจุกฐินหายไป หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรพระพุทธศาสนา สภาวัฒนธรรม ควรช่วยกันส่งเสริมประเพณีจุกฐินนี้ให้ดำรงอยู่ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาต่อยอดการทอผ้าจุกฐินสู่การสร้างผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ เพื่อให้คนที่ทอผ้าจุกฐินได้สามารถดำเนินไปต่อยอดทางธุรกิจต่อไป

บรรณานุกรม

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง. (2536). *วิชา วินัยมุข เล่ม 3 ฉบับมาตรฐาน*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง.

จิตร สมบัติบริบูรณ์. (2548). *กฐินทาน*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์.

พระกรวุฒิ ธมมทสฺสี. (2558). “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าจุกฐินในสังคมล้านนา”. *วิทยานิพนธ์*

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดพิศิษฐ์ เมตตจิตโต. (2554). “ศึกษาวិเคราะห์ประเพณีจุลกฐินของชาวพุทธล้านนา: กรณีศึกษาวัดอนาลโยทิพยาราม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2536). **กฐิน : บทฝึกวิถีชีวิตประชาธิปไตย บนฐานแห่งการให้และการร่วมมือ**. กรุงเทพมหานคร: วัดญาณเวศกวัน.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2558). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 30. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พระมหาบุญชิต ญาณส่วโร. (2532). **กฐิน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ.

พระมหาอินทร์วงศ์ อิศรภาณี. (2565). “จุลกฐิน : วิถีพุทธ วิถีเส้นฝ้าย และวิถีแห่งชีวิต”. ใน **งานโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 8 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1**. ลำพูน: ฌ์ฐพลการพิมพ์.

พระยาอนูมานราชชน. (2531). **วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย**. กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.

พระสุพจนมุนี ฝินธรรมประทีป. (2538). **กฐินกถา**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มณี พยอมยงค์. (2547). **ประเพณี 12 เดือนล้านนาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 5. เชียงใหม่: ส. ทรัพย์การพิมพ์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2528). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525**. กรุงเทพมหานคร: แพร่วิทยา.

สมทรง ปุญญฤทธิ์. (2525). **เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา และวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมบุชา.

หลวงวิจิตรวาทการ. (2479). **ตำนานกฐิน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ไสภณพิพรรฒธนากร.

หลวงวิจิตรวาทการ. (2523). **ศาสนาสากล (เล่ม 4)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี.

อานนท์ อาภาภิรมย์. (2525). **สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.